

Erdődy Gábor

Előszó a Madách-évhez

Engedjék meg, hogy az Országos Madách Imre Emlékbizottság és Csesztve Község Önkormányzata megtisztelő felkérésének eleget téve egyfelől történészként, a 19. századi magyar liberalizmus és az 1848/49-es polgári forradalom, illetve szabadságharc kutatójaként és tisztelőjeként, másfelől az ezeréves kulturális örökségünk bemutatását, felelevenítését célul kitűző program felelőseként szólhassak Önökhöz. Egy program szervezőjeként, melynek *Madách Imre* irodalmi és eszmetörténeti öröksége igazi gyöngyszemét képezi, mely örökség példája a 19. századi magyar kultúra hatalmas egyetemes értékeket teremtő szárnyalásának.

„Amit tapasztalsz, érzed és tanulsz, Évmilliókra lesz tulajdonod” - buzdít maga Madách is *Az ember tragédiájában* kulturális értékeink gyarapítására, megőrzésére és továbbadására.

Hazánkban a kultúráért dolgozni, azért élni azonban senkinek sem könnyű feladat. Nem könnyű a gyermekeket betűvetésre oktató pedagógusnak, nem könnyű az elavult eszközök között tudományos kutatásokat folytató tudósnak, nem könnyű az értetlen hivatalokkal küszködő múzeumigazgatóknak. S nem is volt az, soha. Első, európai híró költőnk, *Janus Pannonius* haláláig nem tudott beletörődni abba, hogy ebben az országban költeményeire senki sem kíváncsi, *Balassi* és *Zrinyi* a versírás dicsőségét inkább a harctereken elnyerhető győzelemre cserélte fel, *Csokonai* belehalt abba, hogy halotti versezetet olvasott fel télvíz idején egy temetőben, mert azért legalább egy kis pénzt kapott, *Arany János* az úton kénytelen volt kitérni a lócsiszárnak, *Ady* „ha a piszkos, gatyás, bamba/Társakra s a csordára nézett,/Eltemette rögtön a nótát:/Káromkodott vagy füttyörészett.” s a sor szinte végtelen: a halálba kergetett *Apáczai*val, aki a magyar pedagógiát akarta megújítani, a beteggé tett *Tótfalusi*val, aki pedig csak nyomdát akart és szép könyveket, az elhurcolt *Radnóti*val és az elmenekült *Mára*ival. *Tíz-tizenöt európai nép sem tud ennyi tragédiát elmesélni azokról a nagy elődökről, akik országa kulturális felemelkedésén dolgoztak.*

A felsorolás folytatása helyett azonban hadd fejezzem ki örömemet afelett, hogy itt állhatok Madách Imre szobra mellett, s nekem jutott az a megtisztelő feladat, hogy hivatalosan bejelenthessem az ünnepi év kezdetét.

Örülök, hogy arra az íróra, gondolkodásra és emberre emlékezhetek, aki különösen kedves szívemnek. A 40-es évek liberális megyei politikusára, aki Nógrádban küzdött a polgári és alkotmányos Magyarország programjának elfogadásáért. A publicistára, aki a *Pesti Hírlapban* Timon álnéven megjelentetett írásaival bemutatta és ostromozta a törvényhatósági élet visszasságait. A filantrop gondolkodóra, aki kora liberális eszméiért indul harcra Szontagh Pál barátjaként, Szalay, Eötvös és mindenekelőtt Kossuth tisztelőjeként. És emlékezni, emlékeztetni szeretnék 1848/49 bátor *szolgálójára*, a nemzetőrség és a honvédsereg nógrádi főszervezőjére, aki családja brutális tragédiáját, majd Világost követően a megtorlást személyesen is elszenvedte. Az 50-es évek vívódó gondolkodóján, akinek a haladásba vetett feltétlen hitét (Fortschitts optimizmus) a forradalmi évek európai tanulságai legtöbb kortársához hasonlóan alapjaiban kérdőjelezték meg, de aki magánéleti válságán is felülkerkedve a *Civilizátorban* nem csupán a Bach-rendszert utasította el határozottan, hanem hitet tett a nemzetiségek egymásra utaltsága és megbékélése mellett is. Végül pedig a *Politikai hitvallás* megfogalmazójára, az 1861-es országgyűlés Határozati Párti politikusára, aki Kossuth és Teleki elszánt követőjeként érvelt a 48-as örökség megcsonkítatlan megőrzése, továbbfejlesztése mellett és határozottan elutasította az elvfeledő kiegyezés minden formáját, kísérletét.

Madáchnak sem jutott azonban szerencsésebb sor itt, a nyugati civilizáció védőbástyájának, határának tartott országban, mint oly sok elődjének, kortársának és utódjának. Ha azt mondjuk Madách, mindenki rávágja: *Tragédia*. S ez nem csupán legismertebb művének címe, hanem életútjának jelképe is. Tragédia, hogy alig élt többet, mint negyven év, tragédia, hogy rövid életéből egy teljes évig raboskodnia kellett Kossuth titkárának felelőtlensége miatt, tragédia, hogy családi életét tönkretette felesége.

Keves olyan szerzője van a magyar irodalomnak, sőt a világirodalomnak is, akit egyetlen műve tett feledhetetlenül híressé. S még kevesebb az olyan, aki azzal az egyetlen művel egy egész generáció, egy egész történelmi korszak filozófiáját összefoglalva kitörölhetetlen részévé vált egy nép irodalmának. Madách Imre pedig ezt tette *Az ember tragédiája* című művével. Ahogy Benedek Elek meséinek legkisebb királyfija, a *Himnusz*, a *Szózat* vagy a *Nemzeti dal* sorai benne élnek mindegyikünk tudatában kitörölhetetlenül, úgy élnek bennünk Madách sorai a küzdésről és a halálig való bizalkodásról. Ezek a verssorok pedig nem pusztán tudásunk világába tartoznak, ennél sokkal többet jelentenek: meghatároznak bennünket, egyéniségünk részévé válnak. Ha messze idegenbe visz sorsunk, emlékeink között éppúgy ragaszkodunk hozzájuk, mint annak a háznak a képéhez, ahol egykor felnőtünk, mint a kéken csillogó Duna látványához és a lankás dunántúli dombokhoz vagy a nógrádi hegyekhez. *Ez a mi magyarságunk, ez a mi kultúránk*. A *Tragédia* Ádámjának küzdelme végig az emberiség történelmén: ez pedig a mi életünk. Az örökké fel-fel bukkanó kérdés: vajon tudjuk-e, s ha igen mennyire tudjuk befolyásolni saját sorsunk alakulását, s a madáchi örök válasz, amely egyrészt az Égre mutat, a transzcendensre, mint az egyetlen biztos fogódzóra: ez az, ami életünk végéig elkísér; másrészt pedig a kudarcok, bukások hosszú során át megedződött, immár utópiamentes és a luciferi-kanti székszis kontrollján átsugárzó haladás hitre építkezve az anyag és idea, ideál és reál, determinizmus és szabad akarat szintézisét alkotja meg.

Létezik Madáchnak egy *titkos arca* is: a többi műve, amelyekkel elsősorban a tudósok foglalkoznak, s amelyet ők is a Tragédiához mérnek csupán: ez az előzménye volt, az a folytatása -- mondják. Verseinek és színműveinek a témája pedig túlnyomórészt a magyarság történelme és sorsa, és mondják: Mózesben Kossuth alakját idézte meg a világosi fegyverletételt követő kegyetlen korban. Tudta, s megírta, hogy ő és kortársai már nem láthatják meg Kánaán földjét, de tudta azt is, hogy népének vezető kell, aki odáig elviszi, hogy szüksége van mindenkire ennek az országnak, aki tud, és akar is érte élni. S ha Madách költeményei nem is ismertek annyira, mint Tragédiája, most mégis hadd zárjam megemlékezésemet néhány verssorával:

„Az ősi bűn küldött ránk sújtó kora, A lánc helyét csak szent vér mossa le: hogy a job' gyermek győzzön, Mózes elhalt a pusztában, s egy nemzedék vele. Nem féltetek hát hazám.”

Elhangzott Csesztvén, 1997. október 4-én

Csizsák István festménye